

DOI <http://dx.doi.org/10.3846/cpc.2015.204>

KULTŪROS VARTOJIMAS: MENO SUVOKIMO TYRIMO ĮŽVALGOS

Eugenija KRUKAUSKIENĖ¹, Viktorija ŽILINSKAITĖ-VYTIENĖ²

¹Lietuvos socialinių tyrimų centras, Sociologijos institutas, A. Goštauto g. 11, LT-01108 Vilnius, Lietuva

²Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Kūrybinių industrijų fakultetas,

Kūrybos verslo ir komunikacijos katedra, Trakų g. 1, LT-01132 Vilnius, Lietuva

El. paštas: ¹ekrukaus@takas.lt; ²viktorija.zilinskaite-vytiene@vgtu.lt; viktorija.zilinskaite@gmail.com

Įteikta 2014-10-25; priimta 2015-07-29

Straipsnyje nagrinėjamos pagrindinės kultūros vartojimo definicijos – meno suvokimo tyrimo galimybės ir įžvalgos. Meno suvokimas suponuoja meno produktus, meno kūrėjus, meno vartotojus ir visuomenę. Analizuojama, kaip menas vartojamas, ką apie jį mano vartotojai, kokią jis daro įtaką ir kaip jis siejasi su tiriamųjų nuostatomis. Remiantis Lietuvos socialinių tyrimų centro Sociologijos instituto (anksčiau – Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas (LFSI), Socialinių tyrimų institutas (STI)) duomenimis, meno suvokimas analizuojamas kognityviu ir emociniu lygmenimis, išskiriant pagrindinės – estetinės – meno funkcijos raišką. Jauni žmonės su didesniu kultūriniu kapitalu labiau suvokia meną estetiškai ir mėgsta sudėtingesnę meną. Globalizacijos sąlygomis populiarėjant Holivudo produkcijai, dažnai jis tampa gyvenimo įvaizdžių kūrėju jauniems žmonėms. Masinės komunikacijos priemonės, ypač emocionaliai patrauklus kino menas, sukuria naują realybę, kuri padeda konstruoti kasdienio gyvenimo modelius.

Reikšminiai žodžiai: kultūrinis kapitalas, kultūros vartojimas, meno funkcijos, meno suvokimas, meno suvokimo tyrimas.

Įvadas

Šiuolaikinė vartotojiška visuomenė yra aktyvi masinės kultūros vartotoja, elitinė kultūra mažiau populiari, nors ji paprastai įvardijama aukštesniąja kultūra. Tiriant meno suvokimą, ypač individualų santykį su menine kūryba, reikėtų atskirti racionalų (kognityvų) ir emocinį suvokimo lygmenis. Kartais šie skirtumai apibrėžiami kaip intelektualūs ir jausminiai,

manant, kad „aukštojo / žemojo meno skirtumai neįeina į meno objekto prigimtį ar kaip jis yra sukurtas, o išreiškia skirtingus jo suvokimo būdus – intelektualų ir jausminį“ (Frith 2002: 114). Pastebėti meno suvokimo skirtumai gali būti tiriami, siekiant nustatyti konkrečios meno srities ar meno kūrinio reikšmingumą ir jo patrauklumą bei patikimą konkrečiam suvokėjui. Kartu siekiame atsižvelgti į šiam laikotarpiui būdingą kultūrinę „visaėdystę“, kuri

2015 © Straipsnio autoriai. Leidėjas VGTU leidykla „Technika“.

Šis straipsnis yra atvirosios prieigos straipsnis, turintis Kūrybinių bendrijų (Creative Commons) licenciją (CC BY-NC 4.0), kuri leidžia neribotą straipsnio ar jo dalių panaudą su privaloma sąlyga nurodyti autorių ir pirminį šaltinį. Straipsnis ar jo dalys negali būti naudojami komerciniams tikslams.

apibrėžiama kaip kultūrinio elitizmo principas, „kai kiekvienoje kultūrinėje terpėje jaučiamasi kaip namie“ (Bauman 2015: 22). Postmoderniai visuomenei būdingas fragmentiškumas gali paaiškinti ir paviršutinišką meno suvokimą, kai „ragaujama“ nesigilinant. Šiame straipsnyje analizuojama, kaip buvo tiriami Lietuvos meno vartotojai, kai, suvokdami akademinio meno reikalingumą ir reikšmingumą, patrauklesniais įvardija popkultūros atlikėjus arba, suvokdami televizijos serialų menkavertiškumą, tuo pačiu jausminiu požiūriu priklauso nuo jų. Meninės kūrybos santykio su kultūros vartojimu suvokimas kartu suponuoja ir tapatumo konstravimą, grindžiamą klasikine kultūrinio tapatumo formule „Iš kur mes atėjome, kas mes esame ir kur einame.“ Šią formulę galima išžvelgti kultūros vartojimo, Lietuvos kultūros bei meninės kūrybos ir jų išteklių vertinimuose. Kadangi kultūros vartojimo procese menas suvokiamas įvairiai, jo suvokimo rodikliu pasirinktas konkretus meno kūrinys.

Meninės kūrybos produktų suvokimo tyrimo galimybės bus aptariamos konkrečių tyrimų pavyzdžiais. Bus analizuojami meno kūrinių suvokimo lygmenys, nagrinėjami požiūrio į meną tyrimo metodai, aptariama tyrimų metu aptikta meninės kūrybos produktų įtaka gyvenimo modelių, įvaizdžių kūrimui.

Meno suvokimo tyrimo lygmenys

Meno suvokimo tyrimas suponuoja kultūros vartojimo lauke funkcionuojančias definicijas: meno produktus ir jo vartotojus tam tikroje socialinėje terpėje. Ryšys tarp kultūros objektų ir socialinio pasaulio, anot Wendy Griswold, gali būti išreiškiamas keturiais elementais: tai kūrėjas, kultūros objektas, vartotojas (recipientas) ir socialinis pasaulis, kurių bendra jungtis sudaro kultūrinį deimantą (Griswold 2004: 16). Kultūrinis deimantas efektyviausiai taikomas kultūros produktų ir socialinio pasaulio sąryšiams suvokti. Šių definicijų tarpusavio santykio modelis labiausiai reiškiasi meno sferoje.

Vartotojas, atstovaujantis konkrečiai socialinei aplinkai, gali suteikti meno produktui įvairių reikšmių.

Victoria D. Alexander, pateikdama adaptuotą modelį meninei kultūrai, nurodė, kad kultūrinis deimantas gali turėti keturis kampus, kurie reprezentuoja meno produktus, meno kūrėjus, meno vartotojus ir plačiąją visuomenę (Alexander 2003: 61). Jos manymu, menas neišsoka stebuklingai į visuomenę, o yra pasiekiamas jos narių individualiai, priklausomai nuo to, kokias reikšmes sužadina vartotojui, kaip meno produktus suvokia vartotojas sąryšyje su jo socialine padėtimi, o kartu su jo ir visuomenės vertybėmis. Tiriant meno kūrinio estetinio suvokimo sąlygotumą, gali būti išskiriami trys veiksniai: suvokiamasis objektas, kūrinys, suvokėjas bei tam tikri už kūrinio ir už suvokėjo esantys reiškiniai, vadinami aplinka, aplinkybėmis, situacija, sąlygomis, kontekstu ir pan. (Katalynas 2003: 149). Veiksny, išreiškiamas aplinkybėmis, pirmiausia priklauso nuo vartojamo meno pobūdžio. Vizualiniam menui ypač svarbi erdvė, kurioje jis vartojamas, tuomet tyrimo komponentais tampa žiūrovas, objektas, erdvė (Reklaitė 2014: 67). Atitinkamai, tirdami konkrečių visuomenės grupių meno suvokimo pobūdį, siekiame atsižvelgti į tyrimo aplinkybes ir socialinį kontekstą.

Meno suvokimo lygmenys pirmiausia yra susiję su meno kūrybos procese vyraujančiomis tendencijomis. Išskirdami kognityvų ir emocinių meninės kūrybos produktų suvokimo lygmenis, juos galime aptikti ir meninės kūrybos procesą nagrinėjančiose estetikos teorijose. Nustatyta, kad tradicinės kognityvinės meno teorijos skelbia, jog menininko uždavinys – stebėti, atskleisti tikrovę bei visa tai išreikšti meno kūrinys, o emocionalistinės teorijos teigia, kad menininko veiklos orientyras yra emocinė saviraiška ir jos objektyvinimas kūriniu bei tos saviraiškos komunikavimas suvokėjui, publikai (Katalynas 2003: 261). Meno suvokimo tyrimai atskleidžia, kad meno produktų suvokėjas, interpretuodamas konkretų meno kūrinių, yra linkęs apibūdinti, ką tas kūrinys reiškia, ką

menininkas norėjo pasakyti ir kokias emocijas tas kūrinys sužadina. Gregory Currie, nagrinėdamas kognityvizmo tendencijas kino mene, pažymi, kad kognityvistui, manančiam, kad kiekvienas reakcijos į kino filmą aspektas yra interpretacinis aktas, visada yra pavojus tapti per dideliu kognityvistu, o „emocijos tėra kūniškų reakcijų jutiminis produktas“ (Currie 2004: 114). Meno suvokimo konkretūs tyrimai leidžia įžvelgti ne tik tyrimo lygmenų savitumus, bet ir jų tarpusavio sąveiką, kuri atsiskleidžia meno funkcijų pavidalu.

Pagrindinė meno funkcija – tenkinti estetinius vartotojo poreikius, todėl emocinis meno suvokimo lygmuo gali būti svarbesnis tiriamiesiems. Pripažįstant, kad estetiinė meno kūrinio funkcija yra išskirtinė kitų funkcijų atžvilgiu, kad ši išskirtinumą lemia specialioji (estetiinė) meno paskirtis (Katalynas 2003: 218), akivaizdu, jog kognityvus lygmuo labiau susijęs su pažintine meno funkcija. Tačiau konkretaus meno kūrinio suvokimo procese įvyksta simbiozė. Kaip pažymėjo Jurijus Lotmanas, tyrinėdamas kino semiotines problemas, „menas apginkluoja žiūrovą informacijos suvokimo priemonėmis, sukuria savo auditoriją“, nes, jo manymu, meno struktūros sudėtingumas intelektualiai ir emociškai daro sudėtingesnį meno vartotoją ir, atvirkščiai, primityvus menas formuoja primityvią auditoriją (Lotman 1973: 122), tiksliau, „menininkas kuria ne tik meno kūrinį, bet ir jo publiką“ (Kačerauskas 2014a: 286). Tiriant meno suvokimą kognityviu lygmeniu siekiama sužinoti konkretaus meno vartotojo interpretacijas, o emocinis lygmuo išreiškia meninių išgyvenimų naratyvus. Nors pastaruoju metu kūryba ir kūrybingumas yra tyrėjų dėmesio centre (Barevičiūtė 2014; Kačerauskas 2013, 2014b), dažniausiai jie yra teoriniai arba apžvalginiai. Meniniai išgyvenimai apibūdinami specifiniu estetiniu suvokimu, kuris priklauso ir nuo to, kaip suprantamas estetiškumas, nes „požiūris į estetinį suvokimą keičiasi su estetiškumo sampratos pokyčiais“ (Katalynas 2003: 13). Postmoderne gali būti stebimas ne tik grožio, bet ir bjaurasties

estetinis suvokimas, net tai, kas nėra gražu, gali būti patrauklu menine prasme.

Tiriant Lietuvos muziejų darbuotojų, dirbusių muziejuose 2002–2003 m., požiūrį į meną, buvo taikomas semantinio diferencinio metodas – tiriamiesiems buvo pateikta penkiolika vertybių dichotomijų pavidalu, siūlant jomis apibūdinti meną (chaotiškas – tvarkingas, senas – naujas, šaltas – šiltas, nevykęs – sėkmingas, masinis – elitinis, įprastas – netikėtas, paprastas – sudėtingas, tradiciškas – postmodernus, kaimiškas – miestietiškas, sąlygotas – individualus, bejausmis – emocionalus, visuminis – fragmentiškas, nereikalingas – reikalingas, atgrasus – patrauklus). Tiriamieji meną apibūdino kaip labiau chaotišką, naują, šiltą, sėkmingą, elitinį, profesionalų, netikėtą, sudėtingą, miestietišką, individualų, emocionalų, reikalingą, patrauklų (Kublickienė 2003: 20). Semantinio diferencinio metodas skirtas emocinėms nuostatoms tirti. Kaip parodė šis tyrimas, menas tiriamiesiems labiau asocijuojasi su patrauklumu nei atgrasumu. Tačiau šiuolaikiniams postmoderniems menininkams būdingi siekiai nesieti meno vien su grožiu gali būti sunkiai suvokiami šių dienų auditorijai. Tuo įsitikino vilniečiai, kai buvo komentuojama Vlado Urbanavičiaus skulptūra *Arka*, pastatyta Neries krantinėje pagal konkretų *Vilnius – Europos kultūros sostinė* (VEKS) projektą. Nors Kultūros paveldo departamentas ir Lietuvos architektų sąjunga pritarė jos statybai, tačiau Vilniaus miesto savivaldybės tarybos kolegija priešinosi tam, daugelis valdininkų balsavo prieš skulptūrą. Kai kuriems VEKS vizualiųjų menų projektų vadovams tai priminė cenzūrą, nes, jų nuomone, postmodernaus meno vertinimo kriterijai negali remtis „grazu – negražu“. Meno sferoje funkcionuoja įvairių epochų meno produktai, todėl viešojoje erdvėje jų sugyvenimas vertintojų sąmonėje sudėtingas. Tirti minėtų muziejų darbuotojai, vertindami meną senumo ir naujumo aspektu, neteikė prioriteto nei vienam iš jų, žymėjo vidurines reikšmes, taip pat kaip ir postmoderniškumui – tradiciškumui. Tai rodo meno specialistų, dirbančių

muziejuose, egalitarinį požiūrį į įvairių laikotarpių meną.

Nesugebėjimas suprasti konkretaus meno kūrinio išreiškia kognityvaus meno produktų suvokimo esmę, kai estetiškas suvokimas negali remtis vien emocijomis, bet turi ir racionalaus (kognityvaus) suvokimo pradą, grindžiamą pažintine meninės kultūros definicija, kuri neturėtų būti tapatinama su kraštutinio kognityvizmo apraiškomis. Pavyzdžiui, tirta kultūrinės veiklos vadybininkė, įgijusi profesinių žinių šiuolaikinio meno srityje, prisimindama apsilankymą Šiuolaikiniame meno centre paauglystėje, matytus ornamentus iš triušų ir morkų, įvertina savo santykio su šiuolaikiniu menu raidą: *„Mano reakciją galima suprasti, nes tradicinis meno kūrinio suvokimas man siejasi su aliejiniais dažais tapytais paveikslais. O čia ornamentai iš triušukų! Ilgai į jį žiūrėjau. Ką gi, rezultatas kažkuria prasme tikrai pranoko lūkesčius – netikėtai iš ornamentų išryškėjo riebus rusiškas keiksmažodis, siunčiantis toli. Taigi, turint omenyje mano lūkesčius, pastangas suvokti šiuolaikinį meną ir tradicinį meno suvokimą, po tokios parodos aš ilgai nėjau į ŠMC, nes jaučiausi įžeista. Dabar man ta situacija atrodo tikrai komiška, tačiau išvadą reiktų padaryti tokią, kad pirma reiktų žinoti bent jau to meno funkcijas, formą, o tada jau žiūrėti, kaip atrodo šiuolaikiniai meno kūriniai“* (Kublickienė 2003: 24). Šiame naratyve galima įžvelgti kultūrinio kapitalo bei meninės kultūros įtaką meno suvokimui.

Asmens ar visuomenės grupės meninę kultūrą apibūdiname trimis definicijomis: meno žinojimu, meno vartojimo įgūdžiais ir meninės saviraiškos patirtimi, kurias perteikia konkrečių meninės kūrybos produktų suvokimas. Atlikdami meno ir jo produktų suvokimo tyrimus, pirmiausia siekėme nustatyti, kaip įvairios visuomenės grupės suvokia meno funkcijas. 1982–1983 ir 2002–2003 mokslo metais LFSI atliko konkrečios jaunimo kohortos, tais metais įgyjančios vidurinį išsimokslinimą, nuostatų tyrimus (1983 m. tyrime dalyvavo viena straipsnio autorių, 2002–2003 m. – abi). Buvo tiriama, kuo patraukia menas, kokį poveikį jis daro tiriamiesiems abiturientams. Klausimyne

buvo prašoma surūšiuoti pagal svarbą pateiktus apibūdinimus, išreiškiančius galimas meno funkcijas. Estetinę funkciją išreiškė tokie apibūdinimai: *„patraukia sunkiai nusakomu jausmu, kurį gali sukelti tik menas“* ir *„grožiu, tauriais siekiais“*; pažintinę funkciją atitinkamai: *„suteikia žinių, informacijos“* ir *„leidžia geriau pažinti žmogų, gyvenimą, pasimokyti“*; komunikacinę funkciją: *„malonu pabūti su draugais, tą patį kūrinį išgyventi drauge“*; pramoginę: *„tai viena iš svarbiausių gyvenimo pramogų“*; kompensacinę funkciją: *„galimybę pamatyti ir išgyventi tai, ko nėra realiaame gyvenime“*. Iš viso buvo pateikiama 11 apibūdinimų, be jau minėtų, dar buvo pateikiami priskirtini relaksacinei, auklėjamajai ir kitoms funkcijoms. Meno funkcijų gausa išreiškia meno paskirties suvokimo spektrą, tačiau jos nėra lygiavertės, nes pagrindinė meno funkcija yra estetinė, o kitos ją papildo. Estetinė meno paskirtis ne visada atitinka vartotojų suvokimą, ką jiems teikia menas, kuo jis juos patraukia. Estetinė funkcija labiau įsisąmoninama tų tirtų moksleivių, kurie turi žinių apie meną, meninės saviraiškos patirties ir meno vartojimo įgūdžių. Toliau palyginimui pateikiami Nacionalinės Mikalojaus Konstantino Čiurlionio menų mokyklos (NMKČMM) ir Merkinės Vinco Krėvės vidurinės mokyklos (MVKVM) tirtų abiturientų pagrindinių meno funkcijų suvokimo prioritetai pagal meno apibūdinimų vertinimų vidurkius mažėjančių vidurkių tvarka:

Nacionalinė Mikalojaus Konstantino Čiurlionio menų mokykla

- 1983 metai – estetinė, pažintinė, pramoginė, relaksacinė, kompensacinė, komunikacinė;
- 2003 metai – estetinė, relaksacinė, pažintinė, komunikacinė, pramoginė, kompensacinė.

Merkinės Vinco Krėvės vidurinė mokykla

- 1983 metai – pažintinė, komunikacinė, estetinė, pramoginė, kompensacinė, relaksacinė;
- 2003 metai – pažintinė, estetinė, komunikacinė, relaksacinė, pramoginė, kompensacinė.

Būsimieji profesionalūs menininkai pirmenybę teikė estetinei meno paskirčiai, nepriklausomai nuo socialinio laikotarpio. 1983 metų laidos tuomet NMKČMM abiturientai, paveikti socialistinio realizmo reikalavimų menui, po estetiškos meno paskirties pirmenybę atidavė gyvenimo pažinimui per meną. MVKVM moksleiviams pasaulio pažinimas per meną yra svarbiausias, pažintinė meno funkcija pirmauja ir pasikeitus socialiniam laikui, todėl galima daryti išvadą, kad daliai moksleivių menas yra langas į pasaulį, ateities konstravimo priemonė. 2003 metų NMKČMM abiturientų kohortoje pažintinė meno funkcija užleidžia vietą relaksacinei meno funkcijai, kai meninės kūrybos produktų vartojimas leidžia atsipalaiduoti, pailsėti ar prasiblaškyti. Tiek sostinės menų mokyklos, tiek periferijoje esančios mokyklos moksleiviai pramoginę meno funkciją ankstesniu socialiniu laiku vertino labiau, nes pramogų buvo nepalyginti mažiau negu šiais laikais. Komunikacinė meno funkcija svarbesnė periferijos moksleiviams, nes jų gyvenamojoje vietoje mažiau uždarų viešų erdvių bendrauti. Kompensacinė meno funkcija, išreiškianti ieškojimą mene to, ko trūksta gyvenime, ypač tapatinantis su kino ar literatūriniais herojais, buvo svarbesnė ankstesnių metų abiturientams.

Tirti meno mokyklos moksleiviai turi didesnę kultūrinį kapitalą. Kultūrinis kapitalas pirmiausia susijęs su išsimokslinimu. Anot šio termino pradininko Pierre'o Bourdieu, o tokį „kultūrinį kapitalą, kurį, norėdami sąvoką iki galo apibendrinti, turėtume vadinti informaciniu kapitalu ir kuris pats esti trijų formų – įkūnytas, objektyvuotas ir institucionalizuotas“ (Bourdieu, Wacquant 2003: 156). Meno kūrėjų kultūrinis kapitalas, įkūnytas meno produktuose, meno suvokimo procese sąveikaudamas su moksleiviuose objektyvintu kultūriniu kapitalu jų žinių, meninės saviraiškos ir meno vartojimo įgūdžių pavidalu, emocinių išgyvenimų būdu išreiškia specifinį, individualizuotą jų santykį su menu. Šis santykis labiausiai atsiskleidžia tiriant požiūrį į konkretų meno kūrinį, jo suvokimo pobūdį.

Požiūrių į meninės kūrybos produktus tyrimas

Siekiant nustatyti meno, kuriame įkūnytas svarus kultūrinis kapitalas, suvokimo pobūdį, Vilniaus akademiniam jaunimui buvo rodomas vaidybinis režisieriaus Šarūno Barto filmas *Laisvė* (tyrimas atliktas straipsnio autorių). *Laisvė* 2000 m. Venecijos kino festivalyje gavo apdovanojimą už geriausiai atskleistas žmogaus ir gamtos sąsajas. Žiūrovų auditorijai buvo pateiktas pusiau struktūruotas klausimynas prieš kino filmą ir po jo peržiūros. Pasirinktas kokybinio tyrimo būdas leido sujungti tirtų studentų nuomones, pareikštas prieš kino filmą ir po jo, į duomenų matricą. Tiriant konkretaus kino meno kūrinio suvokimą, buvo siekiama nustatyti Vilniaus studentų grupių Lietuvos kultūrinio identiteto suvokimo savitumus. Buvo atliekama lyginamoji analizė, nuomonių atvirais klausimais turinio analizė, nagrinėjami pasiskirstymai pagal atsakymus į standartizuotus klausimus ir analizuojami semantinio diferencialo profiliai. Pasirinktas kombinuotas atsitiktinės ir tikslinės atrankų tipas. Visose Vilniaus miesto universitetinėse aukštosiose mokyklose buvo pakabinti skelbimai apie vykdomą eksperimentą – tai atsitiktinės atrankos būdas, o į tikslinę atranką pateko neuniversitetinės mokymo įstaigos (Klaipėdos socialinių mokslų kolegijos, Vilniaus filialo (KSMK VF)) studentų grupė, atstovaujanti studentams su mažesniu kultūriniu kapitalu. Kombinuota atranka leido atsverti atsitiktinai pagal skelbimus atėjusių žiūrovų galimą išskirtinį pomėgį kino menui.

Kino filmo peržiūroje dalyvavo 83 Vilniaus miesto aukštųjų mokyklų studentai – Vilniaus universiteto, Vilniaus dailės akademijos (VDA), Lietuvos muzikos ir teatro akademijos (LMTA), Vilniaus pedagoginio universiteto (dabar – Lietuvos edukologijos universiteto), Vilniaus Gedimino technikos universiteto, Mykolo Romerio universiteto, KSMK VF. Tirtų studentų pasiskirstymas pagal lyties požymį: 35 proc. vyrų, 65 proc. moterų.

Lyginant su kitomis meno rūšimis, kino menas turi daugiausia tarptautinių komunikacinių požymių. Tiek kino teatrų repertuarai, tiek televizijos programos byloja apie įvairių šalių kūrėjų kino produkcijos paplitimą. Kaip pažymi Tomas O'Regan, kino menas cirkuliuoja kirsdamas tautų, kalbų, bendruomenių ribas tiek vartojimo, suvokimo srityje, tiek kino gamyboje (O'Regan 2004: 262). Kino produktai labiausiai įsitraukę į kultūrinių mainų procesą, todėl per kiną aktualu fiksuoti sąsajas su kitomis kultūromis. Kino meno cirkuliacijos procese produkto priskyrimas konkrečios šalies menui, kultūrai yra sąlyginis, o ir konkretaus filmo suvokimas skiriasi ir konkrečios šalies viduje, priklausomai nuo suvokėjų grupių ar asmeninių nuostatų.

Tiriamas Vilniaus miesto akademinis jaunimas, taikant semantinio diferencialo metodiką, vertino Lietuvos, Europos, Holivudo, Rusijos kino meną ir Barto filmą *Laisvė*. Ši metodika leido analizuoti emocines tiriamųjų nuostatas, požiūrius į pateiktų šalių ar jų grupių kino meną bei konkretų filmą. Be to, ji leidžia daryti prielaidą, kad šios emocijos daugiau kyla iš sociokultūrinės individo patirties. Šiame tyrime kino menas buvo vertinamas pagal dvyliką dichotominių porų (šiltas – šaltas, provincialis – globalus, liūdnas – linksmas, masinis – elitinis, mėgėjiškas – profesionalus, paprastas – sudėtingas, kosmopolitinis – tautiškas, tradicinis – postmodernus, kaimiškas – miestietiškas, bejausmis – emocionalus, taikus – agresyvus, atgrasus – patrauklus). Pagal tai, kaip akademinis jaunimas suvokia Barto filmą *Laisvė*, vertindamas jį pagal semantines priešybes, galima atpažinti jų požiūrį į kino meną apskritai, vertinimų tapatumus, lietuviškumo ir kitoniškumo išvalgas.

Toliau pateikiami įvairių šalių / kraštų kino ir Barto filmo *Laisvė* studentų būdingiausi vertinimai mažėjančių vidurkių tvarka:

- **Lietuvos kinas** – emocionalus, liūdnas, patrauklus, kaimiškas, šaltas / taikus;
- **Europos kinas** – profesionalus, miestietiškas, patrauklus, emocionalus, sudėtingas;

- **Holivudo kinas** – masinis, kosmopolitinis, miestietiškas, linksmas, agresyvus;
- **Rusijos kinas** – tautiškas, emocionalus, patrauklus, tradicinis, provincialis;
- **Šarūno Barto *Laisvė*** – liūdnas, šaltas, sudėtingas, emocionalus, profesionalus.

Lietuvos, Europos, Holivudo ir Rusijos kino meną studentų auditorija vertino atėję į salę filmo peržiūrai, o Barto filmas *Laisvė* pagal tą pačią metodiką buvo vertinamas po jo peržiūros. Rezultatai parodė, kad iš penkių Lietuvos kinui studentų priskiriamų būdingiausių bruožų Barto filmui nurodė tris: emocionalumas, liūdnumas ir šaltumas. Apibūdindamas filmo *Laisvė* lietuviškumą, jaunimas dažniausiai nurodė sąsajas su kitais lietuvių filmais ar lietuvių savybėmis: „niūrumas, liūdesys, ilgesys būdingi lietuviškiems filmams“, „filmo vaizdas liūdnokas ir pasyvus“, „rami, liūdna nuotaika turi sąsają su lietuvių temperamentu“, „nebent žmonių šaltumas“ ir pan. Su europietiško kino studentų vertinimais Barto filmą sieja profesionalumas, emocionalumas ir sudėtingumas, su Rusijos kino menu – emocionalumas, o su Holivudo produkcija bendrų požymių nepastebėta.

Bendros visų tirtų studentų požiūrio į kino meną tendencijos rodo, kad rodytas Barto filmas suvokiamas kaip lietuviškas filmas. Kino meno vertinimų skirtumai atsiskleidė analizuojant pagal mokymo įstaigas ir studijų profilį. VDA bei LMTA studentai dažniau nei KSMK VF jaunimas nurodė, kad Lietuvos kinas postmodernus, profesionalus, sudėtingas. KSMK VF studentai dažniau rėmėsi stereotipais, kad Lietuvos kino menas tradicinis, mėgėjiškas, kaimiškas. Analizuojant pagal studijų profilį, humanitarų kino vertinimai artimiausi meno profesijų studentų požiūriams. Humanitarai dažniau nei kiti nurodė, kad Lietuvos kinas yra miestietiškas, postmodernus, sudėtingas, jų Lietuvos kino vertinimai artimiausi Europos kino meno vertinimams. Barto filmas patraukliausias aukštųjų meno mokyklų studentams. Holivudinė produkcija yra užkariavusi Lietuvos kino teatrų ir televizorių ekranus. Vesternai, trieriai ir kriminalinės dramos yra populiariausia

Holivudo produkcija pasaulyje (Kellner 2004: 208). Douglaso Kellnerio manymu, Holivudo kinas atspindi amerikiečių vertybes, modeliuoja žmonių elgseną, suteikia jiems tam tikrą patirtį ir sudaro visas prielaidas identifikuotis su skleidžiama kultūra. Tiriamų studentų požiūrių į Holivudo kino meną skirtumai atskleidžia kultūrinio kapitalo, ypač išsimokslinimo, vaidmenį kino meno pasirinkimui bei vertinimui.

Kino produkcija, peržengdama tautų, kalbų ribas, kartu priskiriama konkrečios šalies menui. Tirta Vilniaus akademinio jaunimo manymu, filmą galima vadinti nacionaliniu (lietuvišku) tuomet, kai filmo kūrėjai yra lietuviai, antroje vietoje pagal svarbumą – kai filmas lietuviškas savo dvasia, trečioje – kai kino filme kalbama lietuviškai. Toliau pagal svarbą – kai kino filme vaizduojama lietuviška aplinka, kai filmuojama Lietuvoje, kai kino filmas lietuviškai apipavidalintas. Mažiau reikšminga dalis nurodė tokius kino tautiškumo požymius – kai atsižvelgiama į lietuvių problemas, vaidina lietuviai, kai atspindi lietuviški papročiai, kai filmas adresuotas Lietuvos žiūrovui. Apibūdindami Barto filmą *Laisvė* daugiau nei pusė studentų nurodė, kad savo dvasia „*tai lietuviškas / pakankamai lietuviškas*“ filmas. Tyrimas atskleidė, kad konkretaus filmo suvokimas daugiausia priklauso nuo išankstinės nuostatos. Tie tiriamieji, kurie prieš filmą anketoje nurodė, kad tai įdomus menininkas, ar buvo skaitę recenzijas, girdėję apie apdovanojimus, daug palankiau vertino kino filmą po jo peržiūros. Išankstinės nuostatos gali būti atpažįstamos suvokiant kino meną. Dar XX a. viduryje prancūzų kino meno tyrinėtojas Edgaras Morinas svarstė, kad kino suvokimą galima interpretuoti kaip vaizduotės objektyvinimą. Suvokimo metu kuriama ne tik nauja vaizduotės realybė, bet vyksta ir atpažinimo procesai, kurie gali paveikti meno kūrinio suvokimą ir vertinimą (Morin 1956: 45).

Tiriant akademinio jaunimo požiūrį į Barto kūrinį, po filmo buvo prašoma nurodyti, kuo patiko ir kuo nepatiko šis filmas. Tuos pačius dalykus kino filme vieni studentai nurodė kaip patikusius, kiti kaip nepatikusius. Individualūs

kino filmo suvokimo skirtumai suponuoja kultūros internalizavimo savitumus ir kartu išreiškia jų vertybines nuostatas. Akademinis jaunimas, kurių kultūrinis kapitalas mažesnis, labiau orientuojasi į primityvesnį meną. Tie, kuriems Barto filmas per daug sudėtingas, labiau orientuojasi į suprantamesnį Holivudo kino produkciją. Turintys didesnę kultūrinę kapitalą turi daugiau žinių apie režisierių ir jo kūrybą, palankiau žiūri į jo kūrybą. Teigiama išankstinė nuostata apie režisierių iš esmės nepasikeitė ir po filmo. Neturėję nuomonės apie režisierių prieš filmą, ją įgijo – dauguma jų po filmo peržiūros manė, kad Bartas įdomus ar gana įdomus menininkas, nors ir mažesniu santykiu, nei turėję teigiamą nuomonę apie jį iki filmo peržiūros. Ketvirtadalis tirtų studentų, neturėjusių nuomonės apie režisierių ir po filmo peržiūros, pareiškė, kad neturi nuomonės apie jį, o kai kurie parašė, kad „*reikėtų daugiau pažiūrėti jo filmų*“ arba „*genialus, unikalus menininkas*“.

Tirta akademinio jaunimo nurodytas Barto filmo *Laisvė* patikimo priežastis galima suskirstyti į keturias grupes: 1) pirmoji grupė gausiausia, nurodžiusi, kad filmas jiems patiko dėl jo estetikos ir meninės kokybės („*bežiūrint dingsta laiko pojūtis, kurį ištrina periodiškai besikeičiantys vaizdai*“; „*kai kurie kadrai, jų fragmentiškumas būdingi fotografijos menui*“, „*labai vientisos formos, aiški istorija, kalba apie tikrai svarbius dalykus, universalus, žmogiškas, turi misiją ir uždavinį*“, „*paliko įspūdį neįspūdingų išraiškos priemonių galia*“ ir pan.); 2) patiko gamtos vaizdais („*akcentuojamos gamtos detalės, garsai (žuvėdrys, vėjo, bangų)*“, „*dėl tylos, natūralių gamtos garsų*“, „*gamta supriešinama su žmogumi – jis niekad nebus toks laisvas ir savarankiškas, kaip ji – tai filmo pagrindinė mintis*“, „*gražūs vaizdai, subtilūs garsai*“ ir pan.); 3) patiko stiliumi, idėja („*netikėtu lietuviui stiliumi į pojūčius, kuriuos turi savyje*“, „*patiko laisve interpretacijai*“, „*vaizdai labai įtaigūs*“ ir pan.); 4) patiko socialine tikrove („*iškelta problema, idėja, kad laisvė gali įgyti neigiamą prasmę*“, „*labai gerai atspindi tikrovę, kuri dabar yra pasaulyje*“, „*parodytas tikras žmonių elgesys sunkioje situacijoje*“ ir pan.).

Tirto akademinio jaunimo grupėje vyrauja estetiškas kino filmo suvokimas, kurį lemia teigiamos išankstinės nuomonės apie kūrėją ir jo kūrybą. Gamtos vaizdus tiriamieji mitologizuoja, dar kartą patvirtindami gamtos mitologijų memos unikalumą Lietuvos kultūroje. Tiriamieji, akcentuojantys socialinę tikrovę, labiau vertina pažintinę meno funkciją. Pastarieji meno kūrinį siekia atpažinti jiems rūpimus dalykus gyvenime.

Priežastis, dėl kurių filmas nepatiko, galima suskirstyti į penkias grupes: 1) pagrindinė filmo nepatikimo priežastis – veiksmo trūkumas („nuobodus siužetas, trūksta veiksmo, dažnai rodamos panašios scenos“, „per ilgas, nėra veiksmo“, „siužetas ištęstas, buvo nuobodoka žiūrėti – vis kažko laukiau, taip ir nesulaukiau“ ir pan.); 2) nepatiko, nes per daug sudėtingas („nesupratau, ką ten norėjo parodyti“, „per daug nekonkretus, per daug sunku suvokti, ką filmu norėta pasakyti (trūko kelių papildomų užuominų)“, „aš dar nesubrendusi tokio turinio ir siužeto filmams“ ir pan.); 3) nepatiko filmo nuotaika („labai šaltas filmas, žmonės tarsi gyvi lavonai, nesistengiantys dėl savęs“, „nepatiko filmo sunkumas ir tarsi tvyrantis liūdesys“, „filmas vienos nuotaikos, atmosferos, sunku išlaikyti dėmesį“ ir pan.); 4) nepatiko, nes neįdomus, beprasmis („filmas beprasmis“, „nieko dvasiai nedavė“, „neįdomus, beprasmis“ ir pan.); 5) nepatiko meninė kokybė („prastas operatoriaus darbas, trūksta gero filmavimo ir montažo“, „stigo aktorių kūrybos“, „ta pati mintis plėtojama per ilgai, simboliai galėtų būti labiau konkretizuojami, ne tokie chaotiški“ ir pan.). Tiriamieji, nurodę, kad nepatiko Barto filmas *Laisvė*, neturėjo tokio pobūdžio meno vartojimo patirties, todėl jų dauguma nurodė, kad trūksta veiksmo. Šio tipo studentai labiau orientuojasi į paprastesnę kino produkciją. Neturėdami reikiamo kultūrinio kapitalo, nepajėgūs suvokti sudėtingą meno kūrinį, patirti estetinius išgyvenimus.

Patyrusiems estetinius išgyvenimus studentams šis filmas tapo laisvės memo atpažinimo priemone. Nors filmo veikėjai siekia asmeninės laisvės, tiriamieji pastebėjo tam

tikrą filmo herojų laisvės siekimo lietuviškumą. Lietuviškumo kaip laisvės siekio apibūdinamas kai kuriems studentams asocijavosi su kovomis už laisvę ir patirtomis kančiomis dėl jos. Tačiau apskritai tirtas jaunimas vartoja labai įvairaus pobūdžio meną ir yra linkęs ieškoti gyvenimo idealų estetinių išgyvenimų būdu.

Meno, kaip gyvenimo modelių ir įvaizdžių kūrimo priemonės, tyrimas

Gyvenimo modeliavimo galimybė menine kūryba yra daugialypė. Viena vertus, meniniai vaizdai gali būti vartojami ne tik estetiniam išgyvenimui, bet ir tikrovei konstruoti. Antra vertus, šiuolaikinėje vizualiojoje kultūroje vyraujančios kūrybinės industrijos siūlo patrauklius kasdienio gyvenimo konstravimo modelius. Kaip pažymi Levas Manovichius, „kultūrinės industrinės visuomenės technologijos – kinas ir mada – prašo mūsų identifikuotis su kažkieno kito kūniškuoju įvaizdžiu. Interaktyvios medijos prašo mūsų susitapatinti su kažkieno kito mentaline struktūra“ (Manovich 2009: 136). Techninis kompleksas meno produktų kūryboje tampa neatskiriama dalimi vizualiųjų menuose, muzikoje. Literatūrinėje kūryboje taip pat įvykęs didžiulis perversmas, „palyginti su tradicine knyga, atsiranda naujo daugiasluoksnio mąstymo ir trimačio vizualinio tikrovės modeliavimo, panaudojant vizualiuosius menus, galimybė, visiškai nauji teksto ir suvokėjo santykiai“ (Andrijauskas 2006: 93). Didėjant informacijos srautams, vis paklausesnė yra mokomoji ir meninė internetinė informacija. Kaip atskleidė 2008–2009 mokslo metų STI Lietuvos akademinio jaunimo tyrimas, 13 proc. studentų niekada nesilanko bibliotekose. Techninių galimybių paplitimas lemia visiems prieinamų kūrybinių produktų gamybą, didėja televizijos serialų, kompiuterinių produktų paklausa. 2004 m. STI atliko reprezentatyvų Lietuvos gyventojų socialinės struktūros ir nuostatų tyrimą. Buvo nustatyta, kad laisvalaikio knygas

skaito ir kompiuteriu žaidžia bei internete naršo daugiau jaunesni gyventojai, kuo vyresni – tuo mažiau, o televizijos serialai mažiau paklausūs darbingo amžiaus žmonių grupėse. Šis tyrimas atskleidė, kad padidėjęs prieinamumas prie pasaulinių kūrybinių industrijų produktų tam tikrose srityse išlaiko nacionalinių produktų prioritetą, tirtuoju laikotarpiu – tai muzika ir literatūra.

Didžiausią įtaką gyvenimo modelių ir įvaizdžių kūrimui daro kino filmai ir televizijos serialai. Minėtame 2002–2003 mokslo metų Lietuvos baigiamosios klasės moksleivių kohortos tyrime kartu buvo siekiama nustatyti konkrečių meno sričių poveikį gyvenimo modeliavimui, taip pat ar yra buvę gyvenime, kad norėtų elgtis kaip filmuose matytose scenose. To meto populiariausi serialai tirtose kohortose – *Draugai*, *Seksas ir miestas*, *Sopranai*. Štai moksleivė iš Žemaitijos regiono mokyklos nurodė, kad „Seksas ir miestas – tai tarsi informacinis filmas, o *Draugai* – atsipalaidavimui“. Jos manymu, „iš muilo operų galima pasimokyti būti tvirtam! Nepasiduoti!“, be to, „serialai gali pakeisti mąstymą, kai kuriuos požiūrius“, nors didžiausią jai įtaką darančia meno sritimi ji nurodo prozą, iš kurios „galima pasimokyti geriau pažinti žmones, gyvenimą, melo, tiesos, stiprybės, valios, kantrybės“ (norėtų tapti teisininke). *Sopranų* gerbėjas iš Dzūkijos, svajojantis tapti „porno“ filmų režisieriumi (nors jo tėvas nori, kad jis taptų techniku), manė, kad tuo atveju, jei netikėtai gautų daug pinigų, gyvenimą modeliuotų taip: „nusipirkčiau salą, pastatychiau namą, turėčiau haremą, įsigyčiau ginklų ir gerą armiją, įkurčiau savo teroristų grupuotę“. Tokių samprotavimų negalima tiesiogiai susieti su filmų įtaka, tačiau jie sustiprina vyraujančias tiriamųjų nuostatas. Apie serialą *Sopranai* Glenas Gabbardas rašo: „Po teisybei, ne kas kita, kaip mūsų pačių doroviniai nusižengimai traukia mus praleisti sekmadienų vakarus žiūrint, kaip Tony grumiasi su savo susijaukusia sąžine. Amerikiečius visuomet žavėjo sukčius, sugebantis nenubaustas išsisukti iš padėčių, iš kurių mes neišsisuktume“ (Gabbard 2006:

54). Ar tik amerikiečius? Tai greičiau bendražmogiška tendencija. Kino meno suvokimui įtakos turi ir aplinkoje pastebėti nusižengimai. Pavyzdžiui, norintis tapti teisininku abiturientas iš Aukštaitijos, *Sopranų* gerbėjas, nurodė, kad iš šio serialo galima pasimokyti drausmės, o jo paties gyvenime pasitaiko panašių narkotikų ir alkoholio vartojimo atvejų, ypač šokiuose. Dauguma moksleivių norėtų įsimylėti kaip filme *Titanikas* ar kūrinyje *Romeo ir Džuljeta*, bet su laiminga pabaiga, kautis kaip filme *Matrica*, atrodyti kaip seriale *Draugai*, leisti laisvalaikį kaip filmuose *Amerikietiškas pyragas* ar *Pats baisiausias filmas*. Gyvenantys periferijoje labiau linkę modeliuoti gyvenimą, atsižvelgdami į meno kūrinių tikrovę. Išsiplėtus komunikavimo galimybėms su kino menu televizijoje bei internetinėje erdvėje, kino tikrovė sudaro hiperrealybės įspūdį. Kaip pažymi Jeanas Baudrillardas: „Kinas ne tik bando absoliučiai sutapti su tikrove, jis taip pat arti to, kad absoliučiai sutaptų pats su savimi, ir čia nėra jokio prieštaraavimo: būtent taip apibrėžiama hipertikrovė“ (Baudrillard 2009: 60). Jo manymu, ir kino menas, ir tikrovė praranda savo specifiką, nes kinas bando išnykti absoliučioje tikrovėje, o ją absorbuoja kinematografinė arba televizinė hipertikrovė.

Pradedančio gyvenimo kelią jaunimo gyvenimo idealų paieškos pasitelkiant meninius įvaizdžius turi ir vertybinį aspektą. Tirtų moksleivių manymu, „galima išmokyti vertinti grožį, tikrąsias vertybes iš teatro, prozos kūrinių“, iš meno galima pasimokyti „kitaip žiūrėti į gyvenimą, tai tinka beveik kiekvienai šiuolaikinio meno sričiai“ arba „kinas, teatras gali praturtinti dvasinį pasaulį, išmokyti tolerancijos, naujų siekių“. Šiame straipsnyje aptarti tyrimai atskleidžia, kad menas gyvenimo modelių kūrimo priemonė tampa estetinių išgyvenimų būdu. Meninės kūrybos produktai tampa labiausiai paveikūs, kai patiriama stiprių emocijų. Kūrybinių industrijų technologijos kino ir televizijos srityse pajėgios veikti ne tik jaunų žmonių pasaulio suvokimą. Sovietmečiu mene vyravęs „socialistinis realizmas“ menkino estetinį meno

suvokimą, pervertino pažintinę jo funkciją, iš dalies turi įtakos ir suvokiant šiuolaikinį meną.

Išvados

Kultūros vartojimo procese vyrauja tam tikra kognityvaus ir emocinio meno suvokimo simbiozė. Meno suvokimo tyrimai atskleidė, kad estetinių išgyvenimų būdu menas gali tapti gyvenimo modelių kūrimo priemone. Estetinė meno funkciją tiriamiesiems papildė kognityvus žinojimas, susijęs su kultūriniu kapitalu: meno, muzikos mokyklų auklėtiniai labiau pajėgūs suvokti meno paskirtį. Visuomenės narių meninės kultūros ugdymo plėtra, ypač vidurinėje išsimokslinimo grandyje, turėtų skatinti kultūrinio kapitalo augimą, estetinį meno suvokimą.

Literatūra

Alexander, V. D. 2003. *Sociology of the Arts: Exploring Fine and Popular Forms*. Oxford: Blackwell Publishing.

Andrijauskas, A. 2006. Technogeninė civilizacija, medijos ir kultūros globalizacija, *Kultūrologija* 13: 76–96.

Barevičiūtė, J. 2014. Pagrindiniai kūrybiškumo ir kūrybingumo aspektai šiuolaikiniuose humanitariniuose bei socialiniuose moksluose, *Filosofija. Sociologija* 25(1): 19–28.

Bartas, Š. 2000. *Laisvė*. France, Portugal, Lithuania.

Baudrillard, J. 2009. *Simuliakrai ir simuliacija*. Vilnius: Baltos lankos.

Bauman, Z. 2015. *Kultūra takiojoje modernybėje*. Vilnius: Apostrofa.

Bourdieu, P.; Wacquant, L. J. D. 2003. *Įvadas į refleksyviąją sociologiją*. Vilnius: Baltos lankos.

Currie, G. 2004. Cognitivism, in Miller, T.; Stam, R. (Eds.). *A Companion to Film Theory*. Oxford: Blackwell Publishing, 105–122.

Frith, S. 2002. Music and Identity, in Hall, S.; Gay, du P. (Eds.). *Questions of Cultural Identity*. London: Sage Publications, 108–127.

Gabbard, G. O. 2006. „Sopranų“ psichologija: meilė, mirtis, geismas ir išdavystė Amerikos mėgstamiausioje gangsterių šeimoje. Vilnius: Tyto alba.

Griswold, W. 2004. *Cultures and Societies in a Changing World*. London: Sage Publications.

Kačerauskas, T. 2013. Kūrybos ir kultūros industrijos: filosofiniai, sociologiniai ir komunikaciniai aspektai, *Filosofija. Sociologija* 24(3): 112–120.

Kačerauskas, T. 2014a. Kūrybos socialiniai aspektai, *Filosofija. Sociologija* 25(4): 282–289.

Kačerauskas, T. 2014b. *Kūrybos visuomenė*. Vilnius: Technika. <http://dx.doi.org/10.3846/2265-M>

Katalynas, A. 2003. *Estetinis suvokimas*. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas.

Kellner, D. 2004. Culture Industries, in Miller, T.; Stam, R. (Eds.). *A Companion to Film Theory*. Oxford: Blackwell Publishing, 202–220.

Kublickienė, L. (Ats. red., sud.). 2003. *Menininkas ir valstybė: socialinis psichologinis aspektas*. Kolektyvinė monografija. Vilnius: Eugrimas.

Lotman, Yu. M. 1973. *Semiotika, kino i peroblemu kinoestetiki*. Tallin: Eesti raamat.

Manovich, L. 2009. *Naujųjų medijų kalba*. Vilnius: Mene.

Morin, E. 1956. *Le Cinéma ou l'homme imaginaire: Essai d'anthropologie*. Paris: Les éditions de Minuit.

O'Regan, T. 2004. Cultural Exchange, in Miller, T.; Stam, R. (Eds.). *A Companion to Film Theory*. Oxford: Blackwell Publishing, 262–294.

Reklaitė, J. 2014. Parodos architektūra: tarp reprezentacijos ir interpretacijos, iš Dovydaitytė, L.; Fomina, J. (Sud.). *Menas ir publika*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 65–79.

CONSUMPTION OF THE CULTURE: INSIGHTS INTO THE RESEARCH OF THE PERCEPTION OF THE ART

Eugenija KRUKAUSKIENĖ, Viktorija ŽILINSKAITĖ-VYTIENĖ

The main definitions of the culture consumption – research possibilities of the perception of art, including artistic products, creators of art, consumers of art, and the wider society are studied in this article. The analysis of how consumers use art, what meanings it elicits in their minds, and how it eventually penetrates into the general society, how it is mediated by these individuals and is affected by their attitudes and values, their social location is made analysed in this article. Art has a special function to provide the aesthetic experience. The perception of art is analysed by the data of Institute for Social Research in two levels: cognitive and emotional. The young people with bigger cultural capital perceive art in an aesthetic way and like elaborate art. Globalization has made Hollywood production more popular artifact throughout the world and it is production is the source of images for the young peoples. The mass media, like cinema, has created a new reality, hyperreality, which comprises constructing of images and modelling the everyday life of respondents – this is discussed in the article.

Keywords: cultural capital, consumption of culture, functions of art, perception of art, research of the perception of art.